



KARANLIĞA BİR BAŞKALDIRI: ULUSAL BAĞIMSIZLIĞIMIZIN KUTSAL İSYAN'I

Gülçin Tuğba NURDAN*

Özet

Bu çalışmada Hasan İzzettin Dinamo'nun sekiz ciltten oluşan *Kutsal İsyan* roman serisi toplumcu gerçekçi bakış açısıyla incelenmiştir.

Hasan İzzettin Dinamo Türk edebiyatı içerisinde toplumcu gerçekçi bakış açısıyla yer alan isimlerden biridir. Yazar girdiği her ortamda, yazılarını icra ettiği her mecrada bu yönüyle ön plana çıkar. Dinamo döneminin birçok yayın organında yazılarıyla yer almıştır. İncelenen *Kutsal İsyan* roman serisi sekiz (8) kitaptan oluşmaktadır. Seri 1966-1968 yılları arasında kaleme alınmış ve nihayet 1968 yılında basılmıştır. Kurtuluş Savaşının panoramik bir görüntüsünü kelimeleriyle resmeden Hasan İzzettin Dinamo, bu serisiyle tarihten uzaklaşmadan destansı bir eser dile getirmektedir. Roman serisinde halkın içerisinde bulunduğu maddî ve manevî zorluklar, savaş ortamı ve bu ortamda yaşananlar ve nihayetinde yaşanan zafer tüm gerçekliğiyle ele alınmaktadır. Metinlerde savaş sırasında tarih kitaplarında okunan bütün isimleri görmek mümkündür. Bu durum da eseri gerçekliğe daha çok yaklaştırmaktadır. Bu çalışmada roman serisi işlenen konular doğrultusunda toplumcu gerçekçi bakış açısıyla ele alınmıştır.

Anahtar kelimeler: Hasan İzzettin Dinamo, *Kutsal İsyan*, Milli Mücadele, savaş, emperyalizm, toplumcu gerçekçilik.

A RECOLT AGAINST DARKNESS: KUTSAL İSYAN OF OUR NATIONAL INDEPENDENCE

Abstract

In this study, Hasan İzzettin Dinamo's eight-volume *Kutsal İsyan* novel series was examined from a social realist perspective.

Hasan İzzettin Dinamo is one of the names in Turkish literature with a social realist perspective. The author stands out with this aspect in every environment he enters and in every medium where he performs his writing. His articles appeared in many publications of Dinamo period. *Kutsal İsyan* novel series examined consist of eight (8) books. The series was written between 1966 and 1968 and was finally published in 1968. Hasan İzzettin Dinamo, who depicts a panoramic view of the War of Independence with his words, expresses an epic work without moving away from history with this series. In the novel series, the material and moral difficulties faced by the people, the war environment and what happened in this environment, and the eventual victory are discussed with all their reality. It is possible to see in the texts all the names read in history books during the war. This brings the work closer to reality. In this study, the novel series is discussed from a social realist perspective in line with the topics covered.

Keywords: Hasan İzzettin Dinamo, *Kutsal İsyan*, War of Independence, war, imperialism, social realism.

* Öğr. Gör. Dr., Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesi, Ortak Dersler Bölümü,

gulcintugba.nurdan@mgu.edu.tr 0000-0003-3440-3089

Gönderim tarihi: 17/10/2023 Kabul tarihi: 31/12/2023

Giriş

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Mondros Mütarekesinin imzalanmasıyla (30 Ekim 1918) Türk ulusu her bir köşeden sıkıştırılmaya başlanmıştır. Bu süreçte askerî ve siyasi açıdan birçok darbe alan Türk milleti bağımsızlığını kaybedecek noktaya kadar sürüklendi. İşte bu süreçte cereyan eden Milli Mücadele Dönemi birçok farklı alanda varlığını ispatlama mücadelesidir. Bu dönemde Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkışıyla (19 Mayıs 1919) başlayıp 23 Nisan 1920 tarihine kadar çok çetin bir mücadele söz konusudur (Hayta-Belenli, 2016: 279):

“Milli Mücadele dönemi, yöneten-yönetilen ilişkileri için de yeni bir dönemin başlangıcını temsil eder. Bir kere, Milli Mücadele'yi başlatan ve sürdüren öncü kadronun halkla bir ittifak kurma zorunluluğunu hissederek, ciddi bir destek arayışı içine girmiş oldukları vaktidir. Diğer taraftan istiklâl ve devlet mefhumlarıyla bağdaşmayan Sevr Anlaşması'nı hiçbir şekilde kabul etmeyen Türk halkı da verdiği Milli Mücadele kararı ile devletine sahip çıkmıştır ve dolayısıyla devletinden de kendisine sahip çıkmasını beklemek hakkıdır. Milletlin öncelikli ihtiyacı, savaşı sırasında aldığı hasarın tazmin ve telafi edilmesidir.” (Hayta-Belenli, 2016: 279)

Bu alıntıdan da yola çıkılarak Türk milletinin bu büyük çaresizlikten kurtulmak için Mustafa Kemal'e inanması ve onunla birlikte bağımsızlığı için içinde bulunduğu bu durumdan kurtulması gerekmektedir. Nitekim de öyle olmuş ve bu zorlu sürecin sonunda kendi kimliğini kazanmış bir millet olarak tam bağımsız bir Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur.

Bu çalışmada Türk milletinin bağımsızlık mücadelesini gerçekçi fakat destansı bir dille anlatan Hasan İzzettin Dinamo ve onun *Kutsal İsyân* adlı sekiz ciltlik eseri ele alınacaktır.

Hasan İzzettin Dinamo 1909 yılında Trabzon'un Akçabat ilçesinde doğmuştur. Zorlu bir çocukluk dönemi geçiren yazar ölümle çok küçük yaşlarda yüzleşmiştir. 1928 yılında öğretmenlik okuluna girer ve 1931 yılında mezun olarak mesleğe başlar. Edebiyat dünyasına erken yaşlarda atılan Dinamo, daha ilk günlerinde bile muhalif bir tavır sergiler. “İşçiler, köylüler, teşkilatlanın!” bildirisi ile dört yıl hapis yatmak zorunda kalan Hasan İzzettin Dinamo'nun hapse girmesine de *Tren* şiiri sebep olmuştur (Kamçı, 2021: 16) ki bundan sonra da yine bir hapis tecrübesi olacaktır. Uzun süre hapis kalmasından dolayı özgürlüğüne kavuşunca da maddi-manevi anlamda sıkıntılar yaşar. Bu sebeple özellikle maddi kaygılardan dolayı hayatta kalabilmek için çok fazla sivrilmemeye, dikkat çekmemeye çalışır ki bu durum da Hasan İzzettin Dinamo için mutsuzluk sebebidir. Ülkenin içinde bulunduğu siyasi ve sosyal koşullardan oldukça fazla etkilenen Dinamo bu sebeple evliliğinde de istediği mutluluğu bulmaz. İstanbul'da 20 Haziran 1989 tarihinde kalp krizinden vefat etmiştir (Kamçı, 2021: 19).

Yazın dünyasına şiirle başlayan Hasan İzzettin Dinamo, ilk şiirlerini *Adım* dergisinde yayımlamaya başladıktan sonra *Yürüyüş Dergisi*, *Servet-i Fünun Dergisi*, *Yeni İnsanlık Dergisi*, *Küllük Dergisi*, *Yeni S.E.S.* gibi dergilerde şiirleri yer alır. Birçok dergide yazmasıyla aslında döneminin edebiyat dünyasında da tanınırlığı artan yazarın bu bağlamda geniş bir çevresi olduğunu söylemek mümkündür.

Hasan İzzettin Dinamo'nun yazın hayatında şiir ve roman büyük bir yer tutar. Yazarın dokuz (9) şiir kitabı [*Deniz Feneri* (1937), *Karacaahmet Senfonisi* (1960), *Özgürlük Türküsü* (1971), *Mapusanemden Şiirler* (1974), *Sürgün Şiirleri* (1975), *Gecekondundan Şiirler* (1976), *Çoban Şiirleri* (1982) *Nazım'dam Meltemler* (1989) *Tuyuşlar* (1990)], 12 roman [*Kutsal İsyân* (1966-1968/sekiz cilt), *Ateş Yılları* (1968), *Savaş ve Açlar* (1968), *Kutsal Barış* (1972-1976/yedi cilt), *Öksüz Musa* (1973), *Musa'nın Mapusanesi* (1974), *Koyun Baba* (1976), *Musa'nın Gecekondu* (1976), *Açlık* (1982), *Türk Kelebeği* (1981), *Adalet Sıtması* (1983), *Anadolu'da Bir Yunan Askeri* (1988)], 4 öykü/anı kitabı [*Savaşta Çocuklar* (1981), *6-7 Eylül Kasırgası* (1971), *2. Dünya Savaşı'ndan Edebiyat Anıları* (1984), *TKP ve Aydınlar* (1989)] bulunmaktadır. Eserlerin isimlerinden de görüldüğü gibi Hasan İzzettin Dinamo her zaman hayat görüşüyle doğru orantılı eserler üretmiştir. Bu doğrultuda da eserlerinde biyografik bilgiler bulmak mümkün olmuştur (Paker, 2022: 334). Toplumcu gerçekçi bakış açısını şiirlerinde eleştirel bir dille ve yüksek bir sesle dile getirmekten hiçbir zaman çekince duymamıştır (Ertuş, 2020: 57).

Hasan İzzettin Dinamo, eserlerinde her ne kadar biyografik unsurlara yer verse de tarafsızlığı ile de dikkat çeken yazarlardan biridir. Özellikle *Kutsal İsyan* ve *Kutsal Barış* roman serileriyle bu tarafsızlık örneklendirilmiştir (Türk, 204: 98). Verilen tarihi bilgiler doğrultusunda her iki roman serisinin de çok ciddi bir araştırmacının, okumanın sonucunda okurla buluştuğu görülmektedir (Türk, 2014: 123).

Bu çalışmada sekiz ciltten oluşan *Kutsal İsyan* roman dizisi incelenecektir. Kitap bir belgesel roman niteliği taşımaktadır. Belgesel roman gerçek hayatta yaşanmış olayların yine gerçek hayattan kimliklerle anlatılmasıdır. *Kutsal İsyan*'da da Kurtuluş Savaşı'nda cepheye ya da masada rol almış bütün isimleri görmek mümkündür.

Her şeyden önce Hasan İzzettin Dinamo ve onun vatan sevgisinden bahsetmek gerekmektedir. Çok önemli bir vatan savunucusudur. Hemen bütün eserlerinde olduğu gibi *Kutsal İsyan*'da da onun vatan sevgisi kurgusal boyutta okuyucu karşısına çıkmaktadır. *Kutsal İsyan* bir Kurtuluş Savaşı hikayesidir. İşte bu yüzden bu isyan kutsaldır:

“Dinamo'nun eserlerinde en çok altını çizdiği meselelerden biri savaşın getirdiği olumsuzluklardır. Bundan dolayı savaş karşıtıdır. Ama işgal altındaki bir ülke için savaşmayı zorunlu görür. Bundan dolayı emperyalizme karşı çıkan isyanları kutsallaştırır. İşgal yıllarını ele alan *Kutsal İsyan* adlı romanına bu adı vermesinin sebebi bu bakıştır.” (Kamçı, 2021: 154).

Hasan İzzettin Dinamo, Türk edebiyatında emperyalist güçlere karşı duruşu ile ön plana çıkmış yazarlardan biridir. Toplumcu bir bakış açısıyla dünyaya bakan yazar ciddi bir Rus edebiyatı etkisi altında olduğunu ve bununla birlikte de emperyalizme karşı olduğunu şu sözlerle ifade eder:

“Şolohov'un üç büyük cildini okuyunca böyle yapıtlar vermeden bir gerçek edebiyatçı, romancı olmanın olanaksız olduğunu düşünmeye başlamışım. İşte, benim *Kutsal İsyan* yapıtım, Sovyet edebiyatından önceki Savaş ve Barış romanıyla Şolohov'un Durgun Don romanında esinlenerek, hem de sonsuz bir tutkuyla esinlenerek yazılmıştır.” (Asan, 2000: 96).

İçinde yaşadığı toplumu bilinçlendirmekte kendini sorumlu hisseden yazar emperyalizme karşı tutumunu bütün kitaplarında olduğu gibi *Kutsal İsyan*'ın hemen her satırında da okurun karşısına çıkmaktadır. Kısaca kitabın özetine bakmak gerekirse; Kurtuluş Savaşı'nın panoramik bir görüntüsü kurgusal boyutta ele alınmıştır demek mümkündür. Kitap toplamda sekiz ciltten oluşmaktadır.

Sanatını halkı aydınlatmada, bilinçlendirmede bir araç olarak gören Hasan İzzettin Dinamo, bunu *Kutsal İsyan*'da da gerçekleştirmeye çalışmıştır. Fakat burada incelemeye başlamadan önce kitapların tarih kitabı olmadığını vurgulamak gerekmektedir. Dinamo'nun kendisi de bu durumu sekizinci cildin Son Söz başlığında açık bir şekilde ifade eder:

“...*Kutsal İsyan*, bir tarih kitabı değildir. Tarihin uçucu yanlarının bir sanatçı gözüyle gerçeğin çerçevesinden bir karış dışarı taşınarak, bir büyük roman havası içinde yansıtılmasıdır. Kahramanların, davranışları sırasında psikolojik durumları, umutsuzlukları, öfkeleri, sevinçleri yakalanarak statik birer resim olarak kurtarılmasına çalışılmış, özel yaşayışlarına derinlemesine girilmekten çekinilmiştir.” (516-517).

Bu alıntıdan da anlaşılacağı üzere savaş yıllarını yazmayı hedefleyen Hasan İzzettin Dinamo'nun tarihi bilgi vermek gibi bir amacı yoktur. Millî Mücadele yıllarının destanını yazan Hasan İzzettin Dinamo, *Kutsal İsyan*'ın sekiz (8) cildinde devletin ve milletin emperyalist güçlere karşı içinde bulunduğu bu zor durumu gözler önüne sermeye çalışmıştır. Bunu kendine bir misyon haline getirmesini ise şu sözlerle ifade eder:

“Okulumun ambarları, depoları süngülerle delik deşik edilen erzak çuvalları ve eşya ile bir yangın yerine döndü. Okulun cephesine karşı mevzilenmiş iki ağır makineli tüfek ödümüzü koparıyordu. Dört yüz çocuk İngilizlerce kuşatılmış olan okulun arkasındaki bir delikten kaçıp İstanbul'a dağıldı. Zaten aç ve susuzdular.” (akt. Kamçı, 2021: 109).

Yukarıdaki alıntıdan da yola çıkarak yazarın halkın içinde bulunduğu vahim durumu dile getirmede kendinde sorumluluk hissettiğini söylemek mümkündür. Bu bakımdan *Kutsal İsyân* serisi toplumcu gerçekçi bakış açısıyla incelendiğinde önem kazanmaktadır.

Seride birinci kitabın birinci bölümü “Sonsuz Kaçış” başlıklı bölüm ile başlar ve son kitabın son bölümü “Ordular ilk Hedefiniz Akdenizdir. İleri!” başlıklı bölüm ile son bulur. Bu başlıklar arasında Türk halkının nasıl bir tarihi seyir içerisinde varlığını inşa ettiği işlenmiştir.

Kutsal İsyân serisi Enver, Talat ve Cemal Paşa’ların yurttan kaçış sahnesiyle başlayıp coşkulu bir zafer ortamı ile son bulur. Hasan İzzettin Dinamo sekiz ciltte bir milletin kaderinin nasıl değiştiğini panoramik bir şekilde okura aktarmaktadır (Azboz, 2014: 24). Ayrıca sonraki kuşaklar için çok önemli de bir tarih hazinesi olduğunu da unutmamak gerekmektedir (Azboz, 2014: 25).

Toplumcu gerçekçi bakış açısında yazar, kendisini yaşadığı topluma karşı bir sorumluluk içerisinde hisseder. Yazdıklarıyla da bu topluma ve sonraki nesillere fayda sağlamayı amaçlar. Burada Hasan İzzettin Dinamo neden *Kutsal İsyân*’ı yazdığıyla ilgili açıklama yaparken bu savaşın sadece birkaç dev isimle kazanılmadığını aynı zamanda bu devleri yaratan bir yığın kahraman Türk askerinin de olduğunu “*Ancak birkaç kalburüstü kumandan, ulusal kurtuluş savaşının ayakta kalan biricik devleri olarak görünmeğe başladı. İşte, ben bu birkaç dev kahramanı yaratan bir yığın kahramanın, zaman tozları altında unutulmuşun kurbanı olmasına dayanamayarak Kutsal İsyân’ı yazdım.*” cümleleriyle altını çizer (8. Cilt: 515).

Kutsal İsyân serisini halkın içinde bulunduğu yoksulluk, savaş ortamı ve son olarak da zafer olmak üzere üç başlıkta incelemek onun toplumcu bakış açısını anlamlandırmak adına daha iyi olacaktır.

1. Halkın İçinde Bulunduğu Yoksulluk

Yoksulluk, insanların hayata karşı ve hayatın getirdiği zorluklara karşı yaşadığı en büyük engeldir. Refah seviyesinin hayattaki başarıyla doğrudan bir alakası vardır. Özellikle savaş döneminde bir milletin, devletin maddi varlığı ne derece iyiyse o millet savaşta da o kadar güçlüdür.

Millî Mücadele Dönemi Türk milletinin kaderini belirlemesi adına kritik dönemlerden biridir. Halk bir tarafta geleceklerini tayin edecek olan savaşla karşı karşıyayken diğer tarafta yaşanan diğer tüm zorluklarla mücadele etmek zorundadır. Bu zorlukların başında da halkın içinde bulunduğu yoksulluk gelmektedir.

Kutsal İsyân romanı okura dönemin panoramik bir fotoğrafını göstermektedir. Dolayısıyla serinin içinde dönemde yaşanan her şey mevcuttur. Bu yaşananların başında savaş sırasında yaşanan maddi zorluklar, yoksulluk gelmektedir.

Köylünün içinde bulunduğu zor durum Hasan İzzettin Dinamo tarafından daha serinin ilk cildinde ve ilk sayfalarda dile getiriliyor:

“İstasyonlarda üstleri başları parça-parça, avurtları çökmüş iskelet gibi ihtiyarlar, çocuklar kadınlar görünüyordu. Her yerde kör, topal, çolak binlerce genç insan, el açmış dileniyor ve gelip geçen trenlerden medet umuyor, asker tayını istiyorlardı.

Bunları gördükçe Mustafa Kemal’in bütün umutları kırılır gibi oluyor, bu umutsuzluktan açlıktan iskelet haline gelmiş insan yığınlarını nasıl yeni bir savaşa zorlayacağını anlayamıyordu.” (1. Cilt: 35).

Yukarıdaki satırlarda dikkat çeken ilk şey aslında halkın bir savaşa girmek için maddi ve dolayısıyla manevi anlamda hazır olmamasıdır. Mustafa Kemal Paşa’nın bu halkı savaşa sürüklemesi aslında bir yerde halkın içinde bulunduğu koşullar gözetildiğinde son derece ütöpik bir durumdur. Fakat Paşa’nın burada sorumluluk alıp bir karara varması ve geleceklerini tayin etmesi gerekmektedir.

Savaş ortamında bu fakirlik elbette ki sadece milletin içinde bulunduğu durumdan kaynaklı değildir. Aynı zamanda düşman askerleri tarafından yapılan ciddi bir tahribat da söz konusudur:

“İkinci üstü, sekizer kişilik sıralarla okula götürülen çocuklar, yine ağır makinalı tüfeklerin namlularını okula çevrilmiş buldular. Başlarında ikişer Hint’li asker dikiliyordu. Mutfağın ve erzak ambarının durumu yürekler acıydı. Ocağa bindirilmiş olan nohut yemeğiyle üzüm hoşafı kazanları olduğu gibi devrilmiş, bütün yerler şişmiş üzümler, yarı pişmiş nohutlarla örtülmüştü. Ambardaki, nohut fasulye, şeker, pirinç v.s. çuvalları süngülerle deşilmişti, hepsi dökülmüş ve ayıklanmayacak kertede birbirine karışmıştı. Çocuklar açtı. (...)” (6. Cilt: 71).

Yukarıdaki satırlarda da görüldüğü gibi düşman orduları sadece topla tüfekle saldırmamış aynı zamanda halkı psikolojik bir savaşa da sürüklemiştir. Zira savaş ortamında açlıkla baş etmeye çalışmak savaşın kendisi kadar zor bir eylemdir.

Bu yoksulluk ortamında halk da seferber olmuş ve yaşanacak bu zafere yürekten inanmıştır. Zira zaten halkın bu zafere inanmaktan başka çaresi de yoktur. Bu sebeple de kendi birikmişlerini de bu uğurda hiçbir karşılık beklemeden verirler:

“Bu idealist gençlerin umutsuzluk kuyusunda nasıl bocaladığını gören eski, mert ve iyi yürekli asker, onlara şöyle dedi:

Çocuklar, ben bu işin çaresini buldum. Benim tasarruf edilmiş dokuz yüz liram var. Ben altmış yaşını geçmiş bir adamım. Allahın rızasından, milletin selâmetinden başka bir dileğim yok. Ben bu parayı size veririm. Fakat bu parayı verdiğimi ne paşa, ne de başka hiç bir kimse bilmeyecek. İlerde Müdafaayı Hukukun parası olursa verirsiniz. Olmazsa helâl olsun. Ben devletin verdiği tekaüt aylığı ile geçinir, giderim.” (4. Cilt: 81).

Kutsal İsyân roman serisinde de örneklendirilen çeşitli güçlerin boyunduruğu altına girip yoksullukla, açlıkla mücadele etmek her şeyden önce Dinamo’nun hayata bakışına ters düşmektedir. Bu da elbette ki neticesinde bir mücadeleyi getirecektir. Burada her şeyden önce hayatta var olmak için verilen bir savaş söz konusudur.

Savaş her toplumu derinden etkileyen yaralayan bir hadisedir. Bu ortamda halkın zaten yeteri kadar yükü varken açlıkla mücadele etmek verilen savaşların en çetinlerinden olmuştur. Bundan ötürü Kurtuluş Savaşı mücadelesi Türk halkının gerek cepheye gerekse cephe arkasında savaşı sadece topla tüfekle olmamış aynı zamanda açlık ve yoksullukla da ciddi bir mücadele içerisinde bulunmuştur.

2. Savaş Ortamı

Kutsal İsyân serisi savaşı doğuran sebeplerle birlikte Türk milletinin savaşa nasıl sürüklendiğinin özetiyle başlamaktadır. Mustafa Kemal Paşa ilk ciltte şu satırlarla *Kutsal İsyân*’a ve Millî Mücadele dönemine dâhil edilir:

“Yeni Sadrazam Ahmet İzzet Paşa’nın, kendi eliyle ve büyük bir gizlilik içinde tertiplemediği bu kaçıştan 6 ay sonra Bandırma vapuru ile Karadeniz boğazından Samsun’a doğru Talat Paşa’nın “Sarı Paşa” dediği pek değerli bir yolcu daha yola çıkacak, onu da İstanbul’a yerleşmiş olan İngilizler bir harp gemisi ile kovalayarak yakalamak isteyecek, bunu başaramayacaklardır.” (1. Cilt: 17).

Yukarıdaki satırlardan hareketle Mustafa Kemal Paşa’nın kararlılığı yaşanacak savaş ortamının daha en başında vurgulanmıştır.

Millî Mücadele Dönemi Türk ulusu için kendi tarihi içerisinde kaderini belirleme açısından son derece zorlu ve belirleyici olan dönemlerden biridir. Bu dönemde millet kendi geleceğini kendi inşa etmiştir. Bu yazılan tüm tarih kitaplarının haricinde dönemle ilgili yazılan edebî metinlerde de karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan birini Hasan İzzettin Dinamo *Kutsal İsyân* ile örneklendirmektedir. Yazar emperyalist güçlere karşı bulunduğu her ortamda yüksek sesle kendini ifade etmiştir. Bu ifadesinde metinlerini de bir araç olarak kullanmıştır. Metinlerinde hiçbir zaman bu güçlerin boyunduruğu altında olmayacağını, bunun asla kabul edilemeyeceğini vurgulamaktadır. Fakat savaş ortamı hayli çetindir ve artık asker de bir umutsuzluk içerisinde:

“Bütün bu zincirleme felâketler, en büyüğünden en küçüğündeki bütün kuvayı milliyecileri sersemletmiş, karamsarlığa sürüklemişti. Gerek İstanbul hükümeti ile padişah, gerekse İngilizlerle Amerikalılar bundan son kerte umutlanarak ayaklanış bölgelerine en yetişkin ajanlarıyla torbalar dolusu altın akıtmağa başlamışlardı. Sakarya ırmağının batısındaki bölge, Kuvayı Milliye topraklarından bütünüyle kopmuştu. Orda, Kuvayı milliyenin elindeki topraklara doğru korkunç akınlar düşünülüyor, tasarlanıyor, örgütleniyordu.” (7.cilt: 17)

Bu satırlardan da anlaşılacağı gibi halk ciddi bir çıkmazın içerisinde. Bu çıkmazdan kurtulmanın tek yolu ise bağımsızlığa olan inançtır.

Yukarıda *Kutsal İsyân*'ın dönemin panoramik görüntüsünü verdiği bahsedilmiştir. Yazar bunu yaparken Mustafa Kemal Paşa'nın söylediği sözlerle de metnini zenginleştirmekte ve metne inandırıcılık kazandırmaktadır:

“Mustafa Kemal kurşun renkli korkunç ejderhalar gibi ilerleyen ve gürültüyle demir atan dritnotları ve zırhlıları tiksinti ile bir süre seyrettikten sonra yaverine:
-Merak etme, geldikleri gibi giderler. Dedi.” (1. Cilt: 40).

Savaş ortamı o kadar çetindir ki halk ve üst düzey askerler kendilerini savaşa verebilmek için sürekli olarak motive olacak bir kaynak aramaktadırlar. Bu durum her şeyden önce bu gelecek tayin edilen savaşa mecbur olduğu gerçeğinden geçmektedir. Fakat düşman askerleri tarafından da bu inançları sürekli olarak sarsılmaktadır. *Kutsal İsyân*'ın altıncı serisinde Feridun Fikri (Kandemir) Haydarpaşa'dan trene biner ve sürekli olarak şu sözleri tekrar eder kendine:

“Ne olursa olsun Türk'ün hakarete uğramadığı, soluk alabileceği yere bir ayak önce ulaşmağa can atmak! Evet, işte en sonra düşlerine giren yere ayak atmıştı. Koskoca eski Selçuk şehri! Burda mutlu günler geçireceğini duyuyordu. Yalnız, burada trenden iner inmez karşısına dikilen İtalyan askerleri, onu şöyle bir sersemletmişti. Evet, uçsuz-bucaksız gibi görünen ot bitmez, tuzlu bozkırlar ortasında bu en eski Türk şehrinin caddelerine de düşman binlerce kilometre uzaktan gelip yerleşmişti.” (6. Cilt: 286).

Yukarıdaki satırlarda aslında okur ciddi bir inanmışlık örneği görür. Fakat düşman askeri tarafından da bu inanmışlıkları sürekli olarak hırpalanmaktadır. Hasan İzzettin Dinamo'ya göre emperyalist güçlerle savaşmak bir yerde onur meselesidir.

Bugün Kurtuluş Savaşı büyük bir coşkuyla kutlanırken savaş ortamında yaşanan bu çetin mücadeleyi unutmamak gerekir. Cephelerde verilen savaş sadece topla tüfekle değildir. Askerler ve dolayısıyla tüm halk çok büyük bir psikolojik baskı altındadır. Düşman askeri ise bu konuda son derece acımasızdır:

“- Kardeşlerim, dedi, şu gördüğünüz kesik başı, bütün Manisa'nın buraların en yiğit adamının, Kara Osman Oğullarından Halit Paşa'nın başıdır. Gördük görmedik demeyin. Bu başı gövdesinden ayıran zalimler, Papazlı köyünün azmış Rumlarıdır. Bunu, bir sırığa geçirerek Papazlı'nın sokaklarında gezdirip dolaştırdılar, sonra da beni yakalayıp bu mübarek şehit başını elime tutuşturdular:
-Hadi, götür bunu Akhisar'daki alayına, hepsi bunu görsün de akibetlerinin ne olacağını anlasın, dediler, ben de aldım geldim. Beni Halit Paşanın alayının bulunduğu yere götürün, varın!” (4. Cilt: 7).

Yukarıdaki satırlardan yola çıkarak askerin ve halkın bu çetin mücadelede de her alanda sarsılmaya çalışıldığı örneklendirilmiştir. Bu ortamda ise halkın Mustafa Kemal Paşa'ya yürekten inanması son derece güçtür. Mustafa Kemal Paşa ve ekibin onları yüreklendirmesi ve bu zafere inandırması ise yaşanan büyük kırılmalardan ve halkın kaderini tayin eden neticelerden biridir.

Örneklendirilen bu psikolojik saldırılara Türk halkı her durumda bir cevap bulmayı bilmiştir. *Kutsal İsyân*'da Ankara'nın Seymenlerinin savaş ortamında bile ne kadar ihtişamlı, nizamlı olduğunun vurgusu yapılırken savaşta açılan her bir cephede verilecek cevaplarının olduğunu gösteriyordu (5. Cilt: 224).

Savaş ortamı coğrafi olarak da roman serisinde işlenmiştir. Okurun gözünde cephelerin ve cephanelerin canlanabilmesi adına Hasan İzzettin Dinamo betimleyici bir üslup belirlemiş ve bu ortamı gerçekçi bir bakış açısıyla kelimelerle resmetmiştir. Bu bakımdan da cephedeki mühimmattan askerlerin tavırlarına kadar savaş ortamını yansıtacak birçok detay roman serisi boyunca işlenmiştir (6.Cilt: 193).

Kutsal İsyan romanı okura sadece düşman askeriyle gerçekleştirilen savaşı değil aynı zamanda kendi milleti içerisinde de aykırılıkların olduğunu ve bu aykırılıkların yaşanan savaş ortamını daha da zorlaştırdığını örneklendirir:

“Zafer” gazetesi, bütün Türklüğünü unutmuş gibi Ali Kemal’in başyazılarının karanlık ruhiyle eşit yazılar yayınlıyor, Türkten çok Rumların ve Ermenilerin yitik haklarının savunmasını yapıyordu. Türk ulusunun böyle ikiye parçalanması azınlıklarla birlikte onların efendileri olan İtilâf hükümetlerinin de elbette pek hoşuna gidiyordu.” (4. Cilt: 266).

Yukarıdaki satırlarda da görüldüğü gibi aslında bu dönemde farklı bakıştan birçok farklı cephede verilen bir savaş söz konusudur.

Savaş ortamı bahsi geçtiği zaman sadece cephe akla gelmemelidir. Bunun yanı sıra komutanlara düzenlenen suikastler de bu ortamın içerisinde değerlendirilecek çetin bir mücadele olarak ele alınmalıdır (8. Cilt: 185). Bu bakımdan da aslında verilen mücadelenin çok yönlü bir mücadele olduğu görülmektedir.

Romanda savaş sadece fiziki ortamda bahsedilip geçmez. Ayrıca yapılan siyasi toplantılar da bu bağlamda savaş ortamı içerisinde değerlendirilir. Bu süreçte yapılan ve yapılacak olan anlaşmalar son derece çetin bir mücadele örneğidir:

“Ali Fuat Paşa, İngiliz sözcülerine özet olarak şöyle dedi:

- Yetkim ve gücüm içinde bulunan bölgede demiryoluna dokunulmayacaktır. Yayımladığım bildiriye söylediğim gibi ulusal davranışların amacı, İtilâf güçleri ile çatışmak değil, milletin isteğine uygun olarak görev yapmayan kabineyi düşünerek yerine hakkiyle ulusun güvenini kazanmış, bir kabinenin geçirilmesini ve Eskişehirde ulusun isteğine boyun eğmeyen mutasarrıfın güvenilir bir kişiye yerini bırakarak bu şehrin ulusal kongreye bağlanmasını sağlamaktır.” (4. Cilt)

Yukarıdaki alıntıda da görüldüğü gibi gerek cephede gerekse masada daimî olarak milleti önceleyen bir tutum sergilenmiştir. Hâliyle bu tutum da milletin verilen bu mücadeleye olan inancını desteklemiş ve onları savaş hususunda daha da cesaretlendirmiştir.

Emine Azboz’un da tanımlamasıyla “ölü sayılan bir milletin var olma savaşının aktarıldığı” (Azboz, 2014: 26) bu roman serisinde tüm tehlikeler göze alınarak emperyalist güçlerle çetin bir mücadele söz konusudur.

Kutsal İsyan’da tarih kitaplarında adı geçen Halide Edip, Fevzi Paşa, Rauf Paşa, Adnan Bey, Niyazi Bey, Celil Onbaşı, Rıza Bey, Galip Bey, Ethem Bey gibi Millî Mücadele döneminde sahnenin önünde ya da arkasında adı geçen herkesi bulmak mümkün. Son derece çetin bir mücadele olan bu savaşta herkes vazifesini gönülden inarak yapmıştır. *Kutsal İsyan*’da da bu isimler tüm gerçekliğiyle, tarih kitapları göz önünde bulundurarak ele alınmıştır.

3. Zafer

Bir milletin varlığını ve gücünü kanıtlanmasının en büyük hediyesi şüphesiz ki zaferidir. Türk milleti Kurtuluş Savaşı zaferinde kendi talihini yeniden belirlemiştir.

Hasan İzzettin Dinamo savaşı ve kazanılan zaferi toplumcu gerçekçi bakış açısıyla okura sunmaktadır. Bunu da kullandığı dil ile başarmaktadır. Zafer başlığında halkın coşkun ruhunu yansıtmada Dinamo’nun ilk ve en önemli aracı daima kullandığı dili olmuştur. Fakat kullandığı bu dil Dinamo’nun eserlerinde akıllara kazınacak kadar iyi işlenememiştir. Bu sebeple destansı nitelikte bir eser yazmayı hedefleyen yazarın *Kutsal İsyan* serisi istenilen başarıya ulaşamamıştır.

Yaşanan savaşın galibiyetle bitebilmesi için başta kumandanların kararlı ve kendine inanan asker olması gerekmektedir. *Kutsal İsyân*'da da bu inancın örnekleri gözler önüne serilmektedir:

““Evet, bu cümlelerin anlamı açıktı. Çökmek üzere bulunan Osmanlı İmparatorluğu yerine Türk milleti ve İmparatorluk hükümeti yerine demokratik bir idarenin gerektireceği bir siyasetin tutulmasını savundum.” (4. Cilt: 203).

Bu inanmışlık savaşın akıbetini belirlemesi bakımından son derece kıymetlidir. Bu inanmanın sadece zaferin kazanılacağına değil aynı zamanda savaşı yöneten önderine/komutanına da olması gerekiyordu. Kazım Karabekir Paşa'nın Mustafa Kemal'e olan inancı şu satırlarla özetlenmiştir:

“Her ne olursa olsun, şimdilik meydanda iki şampiyon görünüyordu: Bunlardan biri kendisiyse öbürü de Mustafa Kemal Paşa'ydı. Bütün ötekiler irili- ufaklı figüranlardan başka bir şey değildi. Eğer Mustafa Kemal Paşa ile iyi anlaşabilirse Türkiye'nin kurtuluşu çabucak bir gerçek haline gelebilirdi.” (3. Cilt: 343).

Bunun için de önce Mustafa Kemal Paşa'nın anlaşılabilirliği gerekmektedir. Savaş ortamı başlığında da bahsedildiği gibi sadece dış güçlerle değil iç güçlerle de bir savaş olduğu düşünülürse Mustafa Kemal'in işinin bu süreçte son derece zor olduğu vurgulanabilir. Zira karşıdakileri ikna edebilmesi anlaşılmasından geçmektedir.

Her ne kadar büyük bir zafer kazansa da savaşın her anında aktif rol oynayan paşalar henüz her şeyin bitmediği vurgusunu yapmaktadır:

“Karşıda yanıp kül olmuş şehir, bir şehir ölüsü gibi görünüyordu. Yalnız dört duvarı kalmış sayısız ev, bu şehir mezarlığının aziz ölüleri gibi yangının yalayıp yuttuğu bütün güzelliklerinin ardından sanki yas tutuyordu. Ne var ki bu umutsuz şehrin sokaklarında düşman boyunduruğundan kurtulmuş, yemenin, içmenin bile önemli bir şey olmadığını düşünen özgürlükten sarhoş insan yığınları kaynaşıyor, evlerinin barklarının külleri altında geleceğin yakut, zümrüt saraylarını kuracakları umutlarının pırlantalarını araştırıyorlardı. Önlerinde zengin masmavi pırlıtısıyla Akdeniz suları gelecek için çok savaşmak gerekeceğini anlatmak ister gibi Kordonboyunun taşlarına çarpıp duruyor, kavganın bitmediğini anlatıyordu. Mustafa Kemal'le Rauf Bey, Ali Fuat Paşa da Göztepe'deki evin balkonundan bu görünüşü süzerken böyle düşünüyorlardı. Kavga henüz bitmemişti. Bağımsızlık savaşının bütün kahramanları, kurtulmuş yurdun zafer sofrasındaki yerini alabilmek uğruna yeni savaşlar vereceklerdi.” (8.cilt: 512).

Yukarıdaki satırlar *Kutsal İsyân* serisinin son satırlarıdır. Bir tarafta yaşanan büyük bir zafer varken diğer yanda da devlet erkânının aslında bu zaferin coşkusuyla yaşayamadan gelebilecek diğer tehlikeleri düşündüğü gözler önüne serilmektedir.

Mustafa Kemal Paşa memleketi küllerinden doğurmaya daha bu mücadelenin en başında karar vermişti:

“... Günün birinde bu olaylarla karşılaşp boğulacağını pek iyi biliyordu. Bu memleketi yeniden yoğurup yapmak için verdiği karar, varlığının her zerresinde her saniye seslenip durmaktaydı.” (1. Cilt: 64).

Bu kararlılığın neticesini Mustafa Kemal Paşa zafer ile taçlandıracaktı. Daha en başından bunu biliyordu. Halkı yaşanan savaş sonucunda bir zafer olacağına inandırmak için Mustafa Kemal Paşa ve askerleri çok daha coşkulu bir dil kullanmışlardır. Hasan İzzettin Dinamo'nun metinlerinde de dilin yaşanacak olan zafer için ilmek ilmek dokunduğu gözlemlenmektedir:

“Mustafa Kemal kurşun renkli korkunç ejderhalar gibi ilerleyen ve gürültüyle demir atan dritnotları ve zırhlıları tiksinti ile bir süre seyrettikten sonra yaverine:
- Merak etme, geldikleri gibi giderler. Dedi” (1. Cilt: 40).

Yukarıdaki alıntıda da bahsedilen “Geldikleri gibi giderler” ifadesi hem halka güç vermiş hem de yıllar sonrasında bile o dönem içinde ifadeyi güçlendirmiştir.

Çetin bir mücadelenin sonunda kazanılan bu zafer *Kutsal İsyan*'ın her bir satırında ne kadar zorlu bir sürecin sonucunda gerçekleştirildiğini örneklendirmektedir (8. Cilt: 423). Cephenin önünde ve arkasında psikolojik, mental ve bedenen verilen bir savaşın sonucunda kazanılmış bir zafer vardır.

Hasan İzzettin Dinamo'nun hayata bakışını daha iyi anlamlandırabilmek adına biyografisi incelendiğinde onun aslında savaş karşıtı biri olduğu dikkati çeker. Fakat her ne kadar savaş karşıtı olsa da emperyalizmin her zaman karşısında yer alması onu bu roman serisini yazmaya itmiştir (Kamçı, 2021: 145).

Bugün büyük bir coşkuyla kutlanan bu zaferin *Kutsal İsyan* örneğinde de ne kadar çetin ne kadar kanlı bir sürecin neticesi olduğunu görmek mümkündür.

Eseri toplumcu gerçekçi yapan en önemli unsur yazarın kullandığı dildir. Yazar kendini topluma karşı sorumlu hissettiği için daima bir mesaj verme güdülenmesiyle yazmaktadır. İşlenen konulara bakıldığında dönemin ruhunun toplumcu bakış açısıyla işlendiğini görmek mümkündür. Yazar bu savaş ortamını metnindeki keskin diliyle örneklendirmektedir. *Kutsal İsyan*'ın son cildinde *Son Söz* başlığında yazar bu sorumluluğundan da kısaca bahsetmektedir (8. Cilt: 515-517).

Sonuç

Tarihi sadece tarih kitaplarından okumak şüphesiz ki yetersiz kalacaktır. Bu durumda edebî üretimlere ihtiyaç vardır. Bu edebî üretimlerde ise yazılan eserin gerçekliği ne boyutta yansıttığı ciddi bir mesele olarak değerlendirilir. Tamamen gerçek karakterlerle, tarihin gerçekliğinden sapmadan yazılan edebî içerikler belgesel roman olarak değerlendirilmektedir. Bu çalışmada incelenen *Kutsal İsyan* serisi de belgesel romanın örneklerinden biridir.

Hasan İzzettin Dinamo'nun sekiz ciltten oluşan *Kutsal İsyan* serisi Kurtuluş Savaşı'nın destanı niteliğindedir. Seri 1966 -1968 yılları arasında iki yıllık bir süreçte kaleme alınmıştır. Millî Mücadele dönemine odaklanılan eserlerde dönemi içerisinde yaşanan tüm gerçekliği Hasan İzzettin Dinamo'nun kurgusuyla okumak mümkündür.

Tarihi olaylar edebiyatın gücüyle bütünleştirilerek okuyucuya sunulmuştur. İki disiplinin (edebiyat-tarih) bu bağlamda birbirine zemin hazırladığını ve kurgusal boyutta da birbirini desteklediğini söylemek mümkündür.

Toplumcu gerçekçi bakış açısını hemen her metninde hissettiren Hasan İzzettin Dinamo, emperyalist güçlerle savaşmaktan hiçbir zaman geri durmamıştır. Çünkü yazar topluma karşı daima bir sorumluluğunun olduğu düşüncesi içerisindeydi. Çalışmada *Kutsal İsyan* yoksulluk, savaş ortamı ve nihayetinde erişilen zafer başlıklarıyla incelenmiştir. Romanda savaşın sadece dış güçlerle değil aynı zamanda iç güçlerle de verildiği örneklendirilmiştir. Bu da romanı daha da gerçeğe yaklaştırmaktadır. Yazarın bu başlıklarda halkın içerisinde bulunduğu durumu bütün çıplaklığıyla okurlara sunması dikkati çekmektedir. Destansı bir dili olan metnin yaşananları tüm çıplaklığıyla gözler önüne sermesi şüphesiz ki yazarın toplumcu gerçekçi tutumundan kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla metinlerde romantizme etmekten öte yaşanan savaş ortamını tüm çıplaklığıyla gözler önüne serme söz konusudur. Bu sebeple de *Kutsal İsyan*'ın gerçekliği için metinde elbette kurguların var olduğu fakat görünen gerçeklikle, panoramik bir şekilde yazıldığı söylenebilir.

Hasan İzzettin Dinamo'nun destansı metni için Türk edebiyatında hak ettiği değeri görememiştir demek mümkündür. Zira bir savaş ortamını tüm ayrıntılarıyla, farklı bakış açılarıyla ve en önemlisi gerçekçi bir dille anlatmak son derece zordur. Yazarın *Kutsal İsyan* roman serisi Millî Mücadele'nin ne kadar zorlu bir mücadelenin örneğini tarih kitapları gerçekliğiyle desteklemesi bakımından son derece önemlidir. Bu serinin ve yazarın diğer romanlarının sonraki kuşaklarca okunup anlaşılabilmesi tarihi de anlayıp yorumlayabilme kabiliyetini geliştirecektir. Bu sebeple yazarın özellikle Millî Mücadele'nin tablosunu çizdiği *Kutsal İsyan* nehir romanının Türk edebiyatında yeniden gündeme getirilmesi ve farklı okuma biçimleriyle yeniden değerlendirmeye tabii tutulması gerekmektedir.

Kaynakça

- Asan, Ö. (2000). *Hasan İzzettin Dinamo*. İstanbul: Belge Yayınları.
- Azboz, E. (2014). “Bugün Bağlamında H. İzzettin Dinamo *Kutsal İsyan ve Kutsal Barış*”. *Berfin Bahar*. 199, 23-27.
- Dinamo, H. İ. (1975). *Kutsal İsyan-1*. İstanbul: May Yayınları.
- Dinamo, H. İ. (1977). *Kutsal İsyan-2*. İstanbul: May Yayınları.
- Dinamo, H. İ. (1974). *Kutsal İsyan-3*. İstanbul: May Yayınları.
- Dinamo, H. İ. (1974). *Kutsal İsyan-4*. İstanbul: May Yayınları.
- Dinamo, H. İ. (1974). *Kutsal İsyan-5*. İstanbul: May Yayınları.
- Dinamo, H. İ. (1974). *Kutsal İsyan-6*. İstanbul: May Yayınları.
- Dinamo, H. İ. (1972). *Kutsal İsyan-7*. İstanbul: May Yayınları.
- Dinamo, H. İ. (1977). *Kutsal İsyan-8*. İstanbul: May Yayınları.
- Erdik, A. (2018). “Su Katılmamış, Devrimci Bir Kahraman: Hasan İzzettin Dinamo”.
<https://www.ekdergi.com/su-katilmamis-devrimci-bir-kahraman-hasan-izzettin-dinamo/>. Erişim tarihi: 12.07.2023.
- Ertuş, A. (2020). “Toplumcu Gerçekçi Türk Şiirinde Geleneksel Algıda Kadın”. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 30. 2, 43-60.
- Hayta, N. – Belenli, T. (2016). “Milli Mücadele Dönemi’nde Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Tarafından Uygulanan Sosyal Politikalar”. *BELLETEN*. C. 80, S. 287, s.279-306.
- Kamçı, T. (2021). Hasan İzzettin Dinamo’nun Romanlarında Sosyal Eleştiri. Yüksek Lisans Tezi. Van: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Paker, D. A. (2022). “Bir Edebiyat Durağı Küçükçekmece”. *Kültür Araştırmaları Dergisi*. 12: 331-340. DOI: 10.46250/kulturder.1064790.
<https://klarosyayinlari.com/blog/2926/kutsal-isyan-ve-kutsal-baris-gulu-hasan-izzettin-dinamo>. Erişim tarihi: 15.07.2023.